

HODNOTA KOLEKTÍVNEHO STATKU Z POHLĀDU SPOTREBITEĽA

Nikoleta Muthová

ABSTRACT

The aim of this paper is to explore the willingness of consumers to pay for the consumption of public goods, consumption of which they cannot be excluded (free rider problem), and testing of factors affecting the willingness to pay for public goods. Theoretical framework is based on critical analysis of mainstream economics theories dealing with public goods as market failure. Methodological framework is determined by experimental economy and partial outcomes of realized public goods experiment applied to the free rider problem. Our research question was: More than 60 % of consumers will be willing to pay for public goods consumption. While the way of control, understanding of the rules and the fear of losing in form of a low reward are the factors affecting the willingness to pay for public goods.

KEY WORDS

Experiment. Free rider. Public Goods. Willingness to pay.

JEL CLASSIFICATION

H41

ÚVOD

Tradičná teória kolektívnych statkov predpokladá, že ak ľudia majú možnosť nepodieľať sa na financovaní kolektívnych statkov, nebudú sa na ich financovaní dobrovoľne podieľať. Správajú sa tak preto, že vedia o možnosti získať tieto statky i bez zaplatenia vlastného príspevku (zvyčajne dane). Ekonomovia tento fenomén označujú ako čierne pasažierstvo. Realita však ukazuje, že v prípade poskytovania niektorých kolektívnych statkov je fenomén čierneho pasažierstva prekonaný. Ľudia i napriek ekonomických pohnútkam, na kolektívny statok dobrovoľne prispievajú, čím sa v konečnom dôsledku obmedzí nutnosť štátneho zásahu do ekonomiky. Na tento problém zároveň reaguje nová ekonomická subdisciplína – experimentálna ekonómia, ktorá pri riešení ekonomických problémov zohľadňuje exogénne zmeny pri dodržaní pravidla ceteris paribus, čím objavuje významné prvky, resp. faktory vplývajúce na správanie sa ekonomických subjektov (Roth, Kagel, 1995).

1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Kategóriu kolektívneho statku „public goods“ definoval ako prvý Samuelson (1954). Kolektívne statky disponujú dvoma vlastnosťami: nedeliteľnosťou spotreby a nevylúčiteľnosťou zo spotreby. Nedeliteľný (nerivalitný) kolektívny statok je statok, ktorý prináša nedeliteľný úžitok a šíri sa v rámci celej spoločnosti bez ohľadu na to, či jednotlivci chcú alebo nechcú statok spotrebovať (vynútená spotreba). Spotreba jedným človekom neovplyvňuje možnosť spotreby iným človekom (ľuďmi), napr. verejné osvetlenie (Mueller, 2003; Stiglitz, 1997; Špalek, 2011). Takýto statok je v kontraste so súkromnými statkami (napr. chlieb). Druhou vlastnosťou je nevylúčiteľnosť. V prípade, že neexistuje spôsob ako jednotlivca vylúčiť zo spotreby statku, za ktorý nezaplatil, je takýto statok označovaný ako nevylúčiteľný (vylúčenie technicky nemožné, nevhodné, prípadne z iných dôvodov – politické rozhodnutie). S technickou nevylúčiteľnosťou zo spotreby je spojený významný fenomén tzv. problém čierneho pasažiera. Bez ohľadu na to či jednotlivec zaplatí alebo nezaplatí za kolektívny statok, má možnosť daný statok spotrebovať (Holcomb, 1997; Mikušová Meričková, Stejskal, 2014; Mueller, 2003; Samuelson, 1954)

Súkromný trh preto nemá záujem o produkciu týchto statkov. Dôjde preto k realizácii kolektívnych statkov na politickom trhu. Jedným z dôvodov pre realizáciu na politickom trhu je, že spotrebiteľ neprejaví svoje preferencie (Mikušová Meričková, Stejskal, 2014), t. j. neprejaví ochotu poskytnúť protihodnotu za uspokojenie potreby (jednoducho povedané ochotu zaplatiť za kolektívny statok). I keď štát disponuje donucovacou mocou, neznamená to nutne, že by mal kolektívne statky aj organizovať, resp. produkovať. Dôvodom je, že nie vždy majú tieto rozhodnutia, realizované v duchu „verejného záujmu“, čisto ekonomický racionálny dôvod (Niskanen, William, 1971, Raguseo, Kuvíková, 2008) a sú spojené s väčšou či menšou mierou neefektívnosti (Baumol, 1965, Nemeč, Ochrana, Šumpíková, 2008), ktorá je ospravedlňovaná problémom čierneho pasažiera, resp. neochotou spotrebiteľa zaplatiť za spotrebu statku, z ktorej spotreby ho nie je technicky možné vylúčiť (Mikušová Meričková, Stejskal, 2014).

V súvislosti s týmto problémom vznikla celá rada ekonomických experimentov, ktoré sa snažia na jednej strane potvrdiť existenciu čierneho pasažiera a určiť mieru čierneho pasažierstva, resp. nájsť mieru dobrovoľného prispievania na kolektívne statky a na druhej strane nájsť vhodné riešenia na odstránenie tohto problému (trestanie čiernych pasažierov, stanovenie prahov, charitatívne lotérie, aukcie a pod.). Okrem hľadania čiernych pasažierov sa experimenty zameriavajú aj na faktory (prostredia, systémové, spojené s podobou

experimentu), ktoré na vznik, resp. na elimináciu čierneho pasažierstva pôsobia (Ledyard, 1995).

2 CIEĽ A METÓDY

Cieľom príspevku je preskúmanie ochoty spotrebiteľov dobrovoľne platiť za spotrebu kolektívnych statkov, z ktorých spotreby nemôžu byť vylúčení (problém čierneho pasažiera) a následné testovanie faktorov vplývajúcich na ochotu spotrebiteľov dobrovoľne prispievať na kolektívne statky. Metodologický rámec je tvorený experimentálnou ekonómiou a výsledkami vlastného ekonomického experimentu aplikovaného na problém čierneho pasažiera.

V našom experimente budeme vychádzať z experimentu uskutočneného Mazarovou, Amirom a Arielym (2008). V experimente sa zamerali na testovanie tzv. jednoduchého modelu racionálneho páchatel'a, kedy to, či bude jednotlivec podvádzať, závisí od troch prvkov (úžitok, pravdepodobnosť prichytenia, očakávaný trest). V našom experimente sme sa zaoberali, na rozdiel od nich, ochotou jednotlivcov dobrovoľne prispievať na kolektívne statky (problém čierneho pasažiera). Naš experiment rovnako ako ich (Mazar, Amir, Ariely, 2008) pozostával z hárka, na ktorom bolo dvadsať matíc (Obrázok 1). Úlohou respondentov bolo nájsť v maticiach dve čísla (Obrázok 1 a), ktoré po sčítaní spolu dávali súčet desať. V niektorých maticiach boli dve správne riešenia (Obrázok 1 b), prípadne správne riešenie chýbalo (Obrázok 1 c). Na vyriešenie dvadsiatich matíc mali účastníci päť minút. Po uplynutí piatich minút sa hárky s maticami skontrolovali.

a)	<table border="1"><tr><td>9,38</td><td>6,74</td><td>8,17</td></tr><tr><td>5,15</td><td>6,61</td><td>3,06</td></tr><tr><td>9,71</td><td>0,91</td><td>4,88</td></tr><tr><td>3,58</td><td>4,87</td><td>6,42</td></tr></table>	9,38	6,74	8,17	5,15	6,61	3,06	9,71	0,91	4,88	3,58	4,87	6,42	b)	<table border="1"><tr><td>0,17</td><td>2,46</td><td>2,44</td></tr><tr><td>6,02</td><td>5,60</td><td>2,63</td></tr><tr><td>6,05</td><td>6,21</td><td>6,60</td></tr><tr><td>8,22</td><td>8,19</td><td>7,54</td></tr></table>	0,17	2,46	2,44	6,02	5,60	2,63	6,05	6,21	6,60	8,22	8,19	7,54	c)	<table border="1"><tr><td>0,46</td><td>1,98</td><td>2,38</td></tr><tr><td>0,48</td><td>1,79</td><td>2,48</td></tr><tr><td>0,58</td><td>1,69</td><td>2,59</td></tr><tr><td>1,65</td><td>0,98</td><td>2,94</td></tr></table>	0,46	1,98	2,38	0,48	1,79	2,48	0,58	1,69	2,59	1,65	0,98	2,94
9,38	6,74	8,17																																							
5,15	6,61	3,06																																							
9,71	0,91	4,88																																							
3,58	4,87	6,42																																							
0,17	2,46	2,44																																							
6,02	5,60	2,63																																							
6,05	6,21	6,60																																							
8,22	8,19	7,54																																							
0,46	1,98	2,38																																							
0,48	1,79	2,48																																							
0,58	1,69	2,59																																							
1,65	0,98	2,94																																							

Obrázok 1 Maticová úloha

Prameň: Vlastné spracovanie

Respondentov sme rozdelili do dvoch skupín: kontrolná (skupina 1. až 7., kedy sme experiment robili priamo v organizácii) a anonymná skupina (skupina 8.). V skupine 1. sme výsledky kontrolovali osobne. Po skontrolovaní sme na hárok s maticami napísali správny výsledok a respondenti si zobrali z obálky ich príslušnú odmenu. Respondenti v skupine 2. až 3. si kontrovali výsledky navzájom medzi sebou. Respondenti v 4. až 8. skupine si skontrolovali výsledky sami.

Respondentov sme odmeňovali hypotetickou finančnou odmenou (skupina 8.), resp. materiálnou odmenou vo forme cukríkov (skupina 1. až 7.). Nevýhodou tohto odmeňovania je, že respondent nevyjadrí svoje reálne preferencie. Ľudia sú štedrejší v situáciách s hypotetickými odmenami. Respondenti v kontrolných skupinách okrem hárku s maticami dostali dve obálky, jednu plnú a druhú prázdnu. V plnej obálke bola naturálna odmena v podobe ôsmich cukríkov, ktoré mohli získať za nájdenie všetkých sedemnástich kombinácií čísel v dvadsiatich maticiach. Po skontrolovaní si účastníci mali z plnej obálky zobrať príslušnú odmenu (minimálne 2 správne odpovede = 1 cukrík, 4 až 5 správnych odpovedí = 2 cukríky, ..., 16 až 17 správnych odpovedí = 8 cukríkov). Experiment bol skonštruovaný tak, aby účastníci experimentu na získanie odmeny vynaložili určité úsilie podobne ako je tomu v zamestnaní. Experiment bol prezentovaný ako situácia, kedy zamestnávateľ zadá vyrobiť určitý počet výrobkov a čím viac výrobkov vyrobia, v tomto prípade, čím viac kombinácií nájdu, tým viac odmeny získajú. Vloženie jedného cukríka do obálky, resp. rozhodnutie o odovzdaní 0,50 € na kolektívny statok, malo byť potom vnímané ako zaplatenie dani z príjmu.

V druhej, anonymnej skupine, prebiehal experiment cez internet (skupina 8.). Respondentom sme poslali internetový odkaz, cez ktorý sa mohli experimentu zúčastniť. Výhodou takto konštruovaného experimentu sú jednoznačne nízke náklady, z dôvodu rýchlejšieho oslovenia väčšej, diverzifikovanej, skupiny respondentov. Zároveň je však nutné pripustiť, obmedzenú vypovedaciu schopnosť výsledkov experimentu uskutočneného prostredníctvom internetu, vzhľadom na to, že je náročné overiť identitu respondentov experimentu a taktiež nevieme overiť správanie sa respondentov počas vyplňania online formuláru (Reips, Krantz, 2010; Shavit, Sonsino, Benzion, 2001).

Experiment prebiehal vo forme jednorazovej hry (one-shot), kedy sa účastníci o tom či prispievajú, resp. neprispievajú na kolektívne statky rozhodovali len raz. Výhodou experimentov vo forme jednorazovej hry je vylúčenie efektu učenia sa, ktorý by mohol v konečnom dôsledku spôsobiť zníženie miery dobrovoľného prispievania na kolektívne statky (Andreoni, 1988; Špalek, 2011). Problémom u jednorazovej varianty hry je avšak neskúsenosť respondentov s priebehom hry (Andreoni, 1988; Ledyard, 1995).

Experiment prebiehal vo februári a marci 2016. Objektom skúmania boli vybrané skupiny študentov (87 študentov, 70 žien a 17 mužov) Ekonomickej fakulty Univerzity Mateja Bela (ďalej len EF), heterogénne z hľadiska dosiahnutého stupňa a zamerania vzdelania a ekonomicky aktívne obyvateľstvo (57 respondentov). Na EF sme testovali študentov zo všetkých študijných odborov (Cestovný ruch (CR), Ekonomika a manažment

podniku (EMP), Financie, bankovníctvo a investovanie (FBI), Verejná ekonomika a služby (VES), Regionálny rozvoj a verejná správa (RRVS) - skupiny 1. až 5.). Študentov (Š) sme sa pýtali na pohlavie, rok štúdia a študijný odbor. Ekonomicky aktívne obyvateľstvo (EAO) sme oslovili cez sociálnu sieť Facebook (online experiment - 27 respondentov v anonymnej skupine) a prostredníctvom dvoch súkromných organizácií, kedy nám bolo na základe priateľských vzťahov s organizáciou umožnené otestovať zamestnancov (30 respondentov v kontrolnej skupine). Ekonomicky aktívneho obyvateľstva sme sa pýtali na ich pohlavie, najvyššie dosiahnuté vzdelanie a počet odpracovaných rokov. Taktiež sme kontaktovali dve verejné organizácie, avšak naša žiadosť o uskutočnenie experimentu bola zamietnutá.

V kontraste s teóriou kolektívnych statkov a problémom čierneho pasažiera sme predpokladali, že respondenti nie sú vo všeobecnosti len striktne racionálni, ale sú ovplyvnení sociálnymi vplyvmi (Holcomb, 1997; Kahneman, Tversky, 1979; Mikušová Meričková, Stejskal, 2014; Mueller, 2003; Samuelson, 1954, 1955; Špalek, 2011).

Kľúčovými metódami využitými v práci sú metódy klasifikačnej analýzy a abstrakcie pri tvorbe teoreticko-metodologického rámca riešenej problematiky, metódy kauzálnej analýzy a komparácie pri overovaní platnosti stanovených hypotéz v aplikačnej časti a metódy syntézy a parciálnej indukcie pri vymedzovaní záverov výskumu. Aplikačná časť práce je spracovaná s využitím metodologického aparátu experimentálnej ekonómie. Zo štatistických metód sme použili chí-kvadrát test, Pearsonov chí-kvadrát test, Fisherov exaktný test, jednofaktorovú analýzu rozptylu, Spearmanov korelačný koeficient a binomický test. Na vyhodnotenie sme použili štatistický softvér IBM SPSS Statistics 19, pri testovaní sme uvažovali na hladine významnosti 0,05.

3 VÝSLEDKY A DISKUSIA

Nášho experimentu sa zúčastnilo 144 respondentov (98 žien a 46 mužov). Pre overenie reprezentatívnosti výberového súboru vo vzťahu k základnému súboru sme využili chí-kvadrát test. Zistili sme, že výberový súbor ako celok nie je reprezentatívny (p-hodnota 0,000), avšak výberový súbor študentov a ekonomicky aktívneho obyvateľstva reprezentatívny bol (p-hodnoty 0,320, resp. 0,542). Využitím Pearsonovho chí-kvadrát testu a Fisherovho exaktného testu sme overili, či pohlavie respondentov mohlo mať vplyv na ochotu dobrovoľne prispievať na kolektívne statky.

Zistili sme, že pohlavie respondentov nemá vplyv na ochotu dobrovoľne prispievať na kolektívne statky (p-hodnoty 1,000; 0,839; 0,355; 0,355; 1,000; 1,000). Závěry o vplyve

pohlavia na ochotu jednotlivcov dobrovoľne prispievať na kolektívne statky korešpondujú s doterajšími zisteniami, že muži a ženy sa pri rozhodovaní o tom, či prispieť, alebo neprispieť správajú podobne (Brown-Kruse, Hummels, 1993; Ledayard, 1995; Orbell, Dawes, Shwartz-Shea, 1994; Špalek, 2011).

Hypotéza č. 1.: Predpokladáme, že spôsob priebehu experimentu má vplyv na počet nájdených kombinácií. V prípade, že experiment prebiehal anonymne, prejaví sa to na počte nájdených kombinácií (Tabuľka 1).

Hypotézu sme overili prostredníctvom jednofaktorovej analýzy rozptylu (One – Way ANOVA). Zistili sme, že čím vyššia miera anonymity, tým vyšší bol počet nájdených kombinácií (p-hodnota 0,008). Respondenti, ktorí si kontrolovali výsledky sami (anonymne) podvádzali viac, ako keď výsledky kontroloval experimentátor, prípadne keď si respondenti kontrolovali výsledky navzájom.

Tabuľka 1 Celkové výsledky experimentu za jednotlivé skupiny

Skupina	1	2	3	4	5	6	7	8
Aktivita respondentov	Š	Š	Š	Š	Š	EAO	EAO	EAO
Priemerný počet nájdených správnych odpovedí	4,96	4,94	4,91	3,31	5,8	4,45	5,42	7,37
Miera dobrovoľného prispievania (%)	95	94,12	45,45	58,33	70	90,91	88,89	59,26
Miera čierneho pasažierstva (%)	5	5,88	54,55	41,67	30	9,09	11,11	40,74

Prameň: Vlastné spracovanie

Výsledky korešpondujú s výsledkami experimentu Mazarovej, Amira a Arielyho (2008, 2013). V kontrolnej skupine respondenti našli v priemere 4,82 správnych odpovedí (skupina 1. až 7.), zatiaľ čo v anonymnej skupine respondenti uviedli, že v priemere našli 7,33 správnych riešení (skupina 8.). Taktiež sme zistili, že čím nižšia miera anonymity, tým je ochota platiť za kolektívne statky vyššia. Miera dobrovoľného prispievania (Tabuľka 1) bola najvyššia v skupine 1. (študenti 4. ročníka v odbore VES), v skupine 2. (študenti 2. ročníka v odbore VES) a v skupine 7. (zamestnanci súkromnej organizácie). Najnižšia miera dobrovoľného prispievania na kolektívne statky bola v skupine 3., pozostávajúcej zo všetkých študijných odborov (Tabuľka 1). Tieto výsledky mohli byť zapríčinené tým, že respondenti v skupine sa vzájomne nepoznali.

Zároveň sme zistili, že 31 respondentov zo 117 (skupina 1. až 7.) si zobralo väčšiu odmenu ako skutočne malo. Rozdiel predstavoval 44 cukríkov. Z týchto 31 respondentov bolo 12 mužov (3 z nich ekonomicky aktívny) a 19 žien (2 z nich ekonomicky aktívne). Jedným z dôvodov takéhoto správania môže byť aj koncept jednoduchého modelu racionálneho páchatel'a (Mazar, Amir, Ariely, 2008), kedy podvádžanie nie je výsledkom len toho, že jedna osoba si spraví analýzu nákladov a výnosov a ukradne množstvo peňazí. Namiesto toho je to často výsledok toho, že veľa ľudí si potichu ospravedlní, ak si opakovane zoberie nejaké peniaze alebo tovar, čo je veľmi podobné problému čierneho pasažiera (Buchanan, 1998; Mueller, 2003; Samuelson, 1954, 1955; Stiglitz, 1997).

Hypotéza č. 2.: Predpokladáme, že dosiahnutá výška odmeny má vplyv na ochotu jednotlivcov dobrovoľne prispievať na kolektívne statky.

Pri overovaní hypotézy č. 2. sme využili Spearmanov korelačný koeficient. Zistili sme, že čím vyššia odmena tým viac sú respondenti ochotní dobrovoľne prispievať na kolektívne statky (p -hodnota 0,012). V tomto prípade sme chceli respondentov ovplyvniť tak, že u nich vyvoláme strach zo straty (loss aversion). Strach zo straty je koncept, ktorý prvýkrát popísali Kahneman a Tversky (1979). Podľa ich konceptu majú ľudia podvedomý odpor k strate, ktorý je väčší, než uspokojenie zo zisku. Respondentom v skupine 1. až 7. sme na začiatku experimentu dali naturálnu odmenu vo forme ôsmich cukríkov. Po uplynutí piatich minút sme im ale vo väčšine prípadov značnú časť vzali a následne zo svojho zárobku mali ešte jeden zo zarobených cukríkov odovzdať, na základe dobrovoľného rozhodnutia, na produkciu kolektívnych statkov. Respondenti sa tak mohli rozhodnúť, že daný cukrík v prípade nízkeho zárobku „využijú lepšie“, ako keby ho mali dobrovoľne odovzdať na produkciu kolektívnych statkov. Potrebné je túto situáciu predstaviť si tak, ako sme ju predstavovali respondentom, nie ako získanie cukríkov, ale ako získanie finančnej odmeny, resp. mzdy.

Na záver sme testovali hlavnú hypotézu. Dôvod pre zvolenie takejto postupnosti bol v hľadaní faktorov pôsobiacich na ochotu dobrovoľne prispievať (anonymita, strach zo straty).

Hlavná hypotéza: Predpokladáme, že viac ako 60 % ľudí bude ochotných dobrovoľne prispievať na kolektívne statky.

Vychádzali sme pritom z doteraz realizovaných ekonomických experimentov (Davis, Holt, 1993; Greiff, 2013; Marwell, Ames, 1981; Reips, Krantz, 2010; Shavit, Sonsino, Benzion, 2001), ktoré určili rozpätie miery dobrovoľného prispievania v rozsahu 40 – 60 %, pričom uvedené rozpätie platí pre jednorazovú variantu hry. V prípade viacerých opakovaní

by toto rozpätie klesalo v dôsledku efektu učenia sa jednotlivcov a následného odvodzovania vlastných stratégií, prípadne nedodržaním dohodnutej stratégie (Andreoni, 1988).

Na overenie hypotézy sme použili binomický test. Zistili sme, že viac ako 60 % ľudí bude dobrovoľne prispievať na kolektívne statky (p-hodnota 0,001). Miera dobrovoľného prispievania v našom prípade dosiahla v priemere 75,24 %. Potvrdili sme tým kontrast medzi teóriou kolektívnych statkov a problémom čierneho pasažiera predpokladajúcou, že jednotlivci sú striktne racionálni, a výsledkami vlastného ekonomického experimentu, kedy boli jednotlivci ovplyvnení mierou anonymity, identifikovaním sa so skupinou, ekonomickou pozíciou a sociálnym statusom.

ZÁVER

Cieľom príspevku bolo preskúmanie ochoty spotrebiteľov dobrovoľne platiť za spotrebu kolektívnych statkov, z ktorých spotreby nemôžu byť vylúčení (problém čierneho pasažiera) a následné testovanie faktorov vplývajúcich na ochotu spotrebiteľov dobrovoľne prispievať na kolektívne statky. Metodologický rámec je tvorený experimentálnou ekonómiou a výsledkami vlastného ekonomického experimentu aplikovaného na problém čierneho pasažiera. Objektom skúmania boli vybrané skupiny študentov, heterogénne z hľadiska dosiahnutého stupňa a zamerania vzdelania a ekonomicky aktívne obyvateľstvo.

Pri zostavovaní experimentu sme sa inšpirovali experimentom zameraným na koncept jednoduchého modelu racionálneho páchatel'a, uskutočneným Mazarovou, Amirom a Arielym (2008), ktorý je podobný nami skúmanému problému čierneho pasažiera.

Hlavná hypotéza, ktorú sme testovali bola: Predpokladáme, že viac ako 60 % ľudí bude ochotných dobrovoľne prispievať na kolektívne statky (Davis, Holt, 1993; Greiff, 2013; Marwell, Ames, 1981; Reips, Krantz, 2010; Shavit, Sonsino, Benzion, 2001). Výsledky experimentu potvrdili náš predpoklad. V skutočnosti viac ako 60 % ľudí bolo ochotných dobrovoľne prispievať na kolektívne statky.

Teória kolektívneho statku predpokladá, že si ľudia pri rozhodovaní urobia analýzu nákladov a výnosov (Holcomb, 1997; Mikušová Meričková, Stejskal, 2014; Mueller, 2003; Samuelson, 1954, 1955; Špalek, 2011) a následne sa rozhodnú či dobrovoľne prispievajú, resp. neprispievajú na kolektívny statok. V našom experimente sme ale zistili, že ľudia budú dobrovoľne prispievať na kolektívne statky. Zamerali sme sa pritom na faktory, ktoré by mohli mať v konečnom dôsledku vplyv na správanie ľudí. Predpokladali sme, že existuje vzťah (1) medzi pohlavím respondentov a ochotou dobrovoľne prispievať na kolektívne

statky (2) medzi priebehom experimentu a ochotou dobrovoľne prispievať na kolektívne statky (anonymita) a (3) medzi výškou získanej odmeny a ochotou dobrovoľne prispievať na kolektívne statky (ekonomická pozícia a sociálny status). Výsledky experimentu potvrdili náš druhý a tretí predpoklad, avšak nepotvrdili vzťah medzi pohlavím a ochotou dobrovoľne prispievať na kolektívne statky. Zistili sme, že faktory ovplyvňujúce ochotu dobrovoľne prispievať na kolektívne statky sú spôsob kontroly, porozumenie pravidlám a strach zo straty v prípade nízkej odmeny.

Naše výsledky korešpondujú s výsledkami doteraz realizovaných ekonomických experimentov (Davis, Holt, 1993; Greiff, 2013; Marwell, Ames, 1981; Reips, Krantz, 2010; Shavit, Sonsino, Benzion, 2001), avšak na základe vylúčenia efektu učenia sa a opakovania sme prispeli k priblíženiu správania sa respondentov v realite.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

ANDREONI, J. 1988. Why free ride? Strategies and learning in public goods experiments. *Journal of Publics Economy*, Vol. 37 (3). 1989. pp. 291-304.

BAUMOL, W. J. 1965. *Economic Theory and Operations Analysis*. 2nd editon. Englewood: Prentenice– Hall, 1965. ISBN 10-121-156-8. p. 606.

BROWN-KRUSE, J., HUMMELS, D. 1993. Gender effects in laboratory public goods contribution : Do individuals put their money where their mouth is? *Journal of Economic Behavior & Organization* 22(3). pp. 255-267

DAVIS, D. D. – HOLT, C. A. 1993. *Experimental economics*. New Jersey: Princeton University Press, 1993. ISBN 0-691-04317-5. p. 572.

GREIFF, M. 2013. Learning with whom to interact: A Public Good Game on a Dynamic Network. *Etica & Politica / Ethics & Politics*, XV. 2013. 2. pp. 58 – 81.

HOLCOMB, R. 1997. A Theory of the Theory of Public Goods. *Review of Austrian Economics* 10, no. 1. 1997. pp. 1-22.

KAHNEMAN, D., TVERSKY, A. 1979. Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. *Econometrica*, Vol. 47(2). pp. 263–291.

LEDYARD, J. O. 1995. Public goods: A Survey of Experimental Research. In Kagel, J. H. Roth, A. E. (eds.) *Handbook of experimental economics*. Princeton: Princeton University Press, 1995. pp. 111–194

MARWELL, G., AMES, R. E. 1981. Experiments on the provision of public goods. IV: Economist Free Ride, Does Anyone Else? In *Journal of Public Economics* 15, University of Wisconsin. pp. 259–310.

MAZAR, N. – AMIR, O. – ARIELY, D. 2008. The Dishonesty of Honest People: A Theory of Self- Concept Maintenance. In *Journal of Marketing Research*, Vol. XLV. pp. 633–644.

MIKUŠOVÁ MERIČKOVÁ, B., STEJSKAL, J. 2014. Hodnota statku kolektívnej spotreby. *Politická ekonómia*, vyd. 2. 2014. s. 216-231.

MUELLER, D. C. 2003. *Public choice*. 3rd ed. Cambridge University Press. ISBN 9780521894753. p. 790.

NEMEC, J., OCHRANA, F., ŠUMPÍKOVÁ, M. 2008. Czech and Slovak Lessons for Public Administration Performance Evaluation, Management and Finance. *Ekonomický časopis*, 2008, Vol. 56, No. 4. ISSN 0013-3035. s. 353–369.

NISKANEN, A., WILLIAM, J. 1971. *Bureaucy and Representative Government*. Chicago: Aldine, Atherton, 1971. ISBN 02-020-604-03. p. 241.

ORBELL, J. – DAWES, R. - SCHWARTZ-SHEA, P. 1994. Trust, social categories, and individuals: The case of gender. *Motivation and Emotion*. Vol. 18 (2). pp. 109-128.

RAGUSEO, D., KUVÍKOVÁ, H. 2008. The Economic Rationale of Non-profit Organizations in the Delivery of Welfare Services. *Ekonomický časopis*, 2008, Vol. 56, No. 8. ISSN 0013-3035. pp. 764–780.

REIPS, U.-D. & KRANTZ, J. H. (2010). Conducting true experiments on the Web. In S. Gosling & J. Johnson, *Advanced Internet Methods in the Behavioral Sciences*. Washington, DC: American Psychological Association. pp. 193-216.

ROTH, A. E.; KAGEL, J. H. 1997. Introduction to experimental economics: The Handbook of experimental economics. Princeton: Princeton university press, 1997. ISBN 06-910-589-70. p. 740.

SAMUELSON, P. 1954. The Pure Theory of Public Expenditure. In *The Review of Economics and Statistics*, 1954, 36(4). ISSN 0034-6535. pp. 387–389.

SHAVIT, T. - SONSINO, D. - BENZION, U. 2001. A comparative study of lotteries-evaluation in class and on the Web. *Journal of Economic Psychology*, Vol. 22(4). pp. 483-491.

STIGLITZ, J. 1997. *Ekonomika veřejného sektoru*. Praha: Grada Publishing, 1997. ISBN 80-7169-454-2. s. 661.

ŠPALEK. 2011. Veřejné statky. Teorie a experiment. Praha: C. H. Beck, 1. vydání. ISBN 978-80-7400-353-0.

KONTAKT

Ing. Nikoleta Muthová

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Ekonomická fakulta

Tajovského 10, 975 90 Banská Bystrica, Slovensko

nikoleta.muthova@umb.sk